

سرزمین بدون مرز

نگاهی به آمارها و روندهای مهاجرت در جهان و ایران به بهانه روز جهانی مهاجران

سیدپیمان حقیقت‌طلب

فرومی گیرند، برای تحصیل و کار در آن کشور آماده می‌شوند و ورودشان به کشور میزبان به صورت تدریجی است. اما مهاجران اجباری شامل پناهندگان و پناهجویان می‌شوند. کسانی که به دلایل امنیتی، جنگ داخلی و فجایع زیست‌محیطی به ناگهان مجبور می‌شوند خانه و کاشانه خود را رها و بدون هیچ آمادگی‌ای به کشور دیگری مهاجرت کنند. تا سال ۲۰۱۶ حدود ۹۰ درصد مهاجرت‌های دنیا به صورت داوطلبانه و ۱۰ درصد به صورت اجباری بود.

مهاجران ماهر و کم‌مهارت

از نظر مهارتی هم مهاجران به دودسته کلی کم‌مهارت و ماهر تقسیم می‌شوند. مهاجران ماهر کسانی هستند که سطح تحصیلاتی بالاتر از کارشناسی دارند یا کارآفرین و خلاق هستند. اکثر مهاجران جهان کم‌مهارت هستند و بین کشورهای مختلف دنیا برای جذب مهاجران ماهر و تبحر رقابت وجود دارد.

درصد از جمعیت کشورها

در جهان امروز درصدهای متنوعی از جمعیت کشورهای مختلف از مهاجران تشکیل شده است. ۸۸ درصد از جمعیت امارات متحده عربی، یک‌سوم از جمعیت کشورهای قطر و کویت و ۲۲ درصد از کل جمعیت کشور کانادا را مهاجران تشکیل داده‌اند. جمعیت کشورهای اروپایی هم نسبت‌های معناداری از مهاجران را شامل می‌شود: اتریش ۱۸ درصد، سوئد ۱۸ درصد، ایرلند ۱۶ درصد، آلمان ۱۵ درصد، انگلستان ۱۳ درصد و ایتالیا ۱۰ درصد.

مهاجران و اقتصاد کشورها

مهاجران (کسانی که کشور محل زندگی‌شان، کشوری نیست که در آن به دنیا آمده‌اند) از نظر اقتصادی یکی از مولدترین گروه‌های انسانی در سراسر جهان هستند و طبق آخرین آمارهای جهانی ۴۰۳ درصد از جمعیت کل کره زمین را تشکیل داده‌اند. اما سهم آنها در تولید ناخالص داخلی کل جهان ۴۰۹ درصد است. مهاجران در سال ۲۰۱۵ حدود ۶۴۰۰ میلیارد دلار

روز جهانی مهاجران

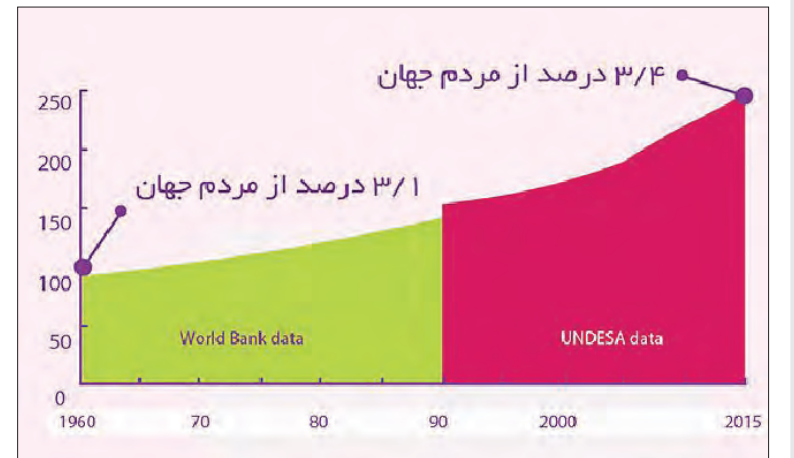
۱۸ دسامبر (۲۷ آذر) روز جهانی مهاجران است. سازمان ملل متحد، سازمان جهانی مهاجرت، دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و غیرانتفاعی در نقاط مختلف جهان به مناسبت این روز برای تکریم و بهبود وضع زندگی مهاجران برنامه‌های مختلفی را اجرا می‌کنند. پاپ فرانسیس، رهبر کاتولیک‌های جهان نیز به مناسبت این روز پیام ویژه‌ای را در سایت خود منتشر کرده و از تمامی کشورها خواسته تا بیش از پیش از مهاجران استقبال کرده و اخراج‌های جمعی را متوقف کنند و حفاظت از شأن و حقوق مهاجران را بر نگرانی‌های امنیت ملی ترجیح بدهند.

جمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۰ این روز را روز جهانی مهاجران نامید. پیشینه نام‌گذاری این روز به سال ۱۹۹۰ برمی‌گردد. روزی که سازمان ملل متحد «جمع حفاظت از حقوق کارگران مهاجر و اعضای خانواده‌هایشان» را تأسیس کرد. به عبارتی توجه جهانی به مهاجران ابتدا از دید اقتصادی بود. سازمان ملل روز ۱۸ دسامبر ۱۹۹۰ این مجمع را پایه‌گذاری کرد تا بهانه‌ای باشد برای شناخت فرصت‌های اقتصادی که مهاجران هم برای کشور مقصد و هم برای کشور میزبان فراهم می‌کنند.

از سال ۱۹۹۷ کشور فیلیپین و سایر سازمان‌های مهاجرتی آسیایی به بهانه ۱۸ دسامبر شروع به برگزاری مراسم با نام روز «همبستگی با مهاجران» کردند. این موجب شد که سازمان ملل در سال ۲۰۰۰ روز ۱۸ دسامبر را با هدف تکریم مهاجران و ارتقای حقوق انسانی آنان در کشورهای جهان روز جهانی مهاجران بنامد.

مهاجرت در جهان

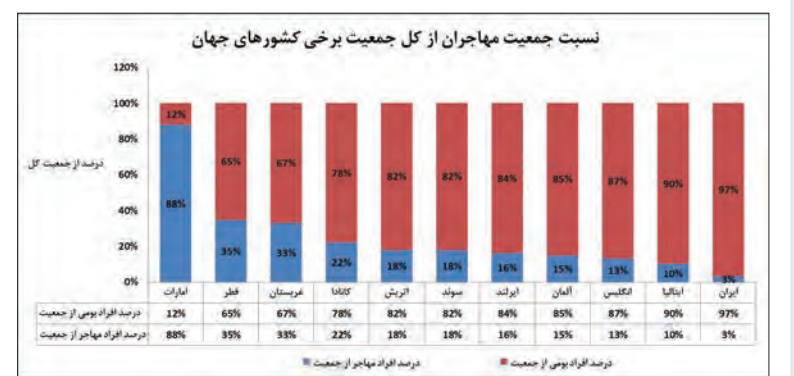
مهاجرت یکی از شاخصه‌های کلیدی جهان به‌هم‌پیوسته امروز است. در دنیای امروز، جغرافیا و مرزهای جغرافیایی به یک مفهوم ذهنی تبدیل شده‌اند. مفاهیمی چون کشور و ملیت دچار

جمعیت مهاجران جهان طی سال‌های مختلف (میلیون نفر)

مقایسه سهم مهاجران از جمعیت جهان و سهم آنها از تولید ناخالص داخلی جهان

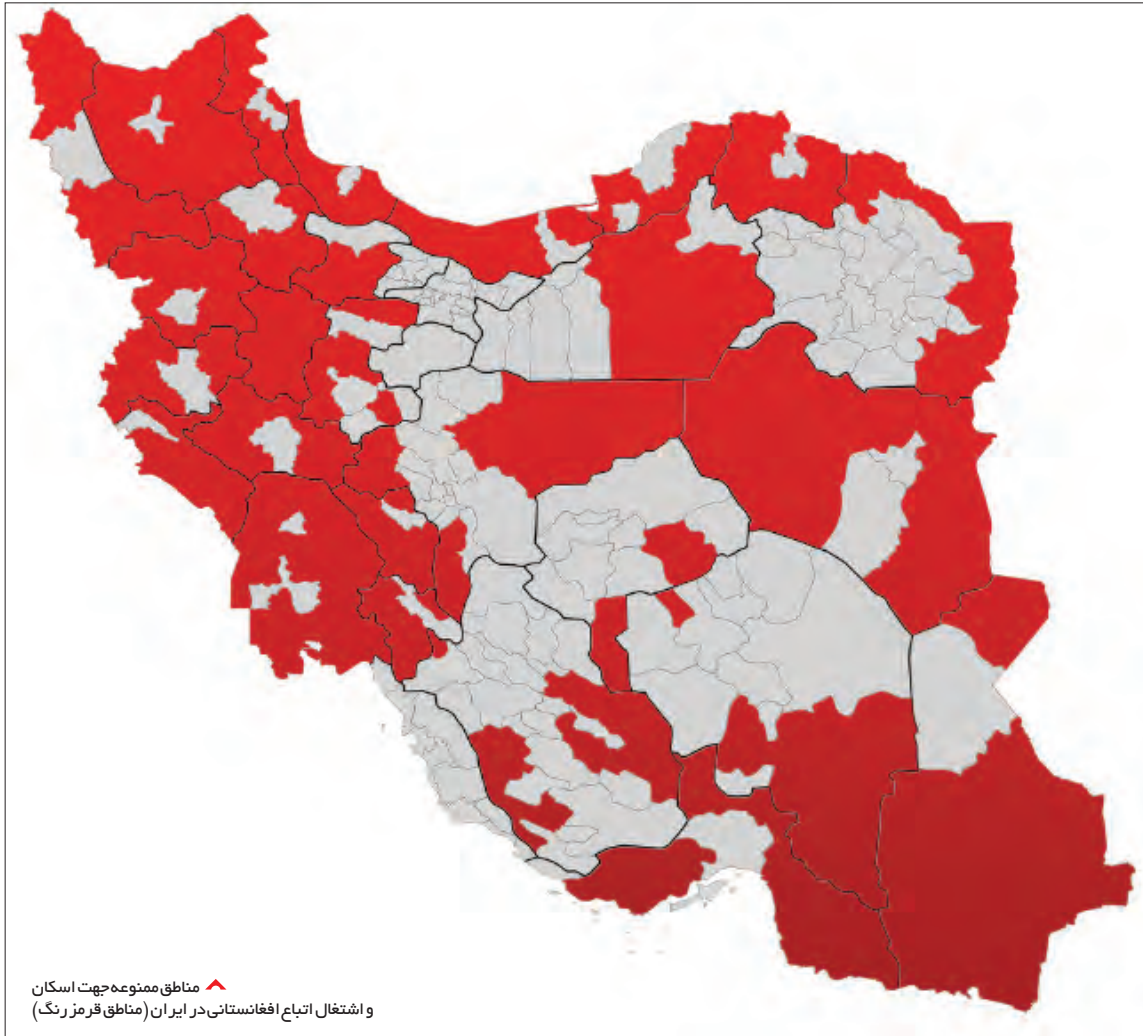

در جهان امروز درصدهای معناداری از جمعیت کشورهای مختلف از مهاجران تشکیل شده است.

آخرین تعداد کل مهاجران در جهان ۷۴ میلیون نفر افزایش داشته است. مهاجران ۳۰۴ درصد از جمعیت جهان را در سال ۲۰۱۵ به خود اختصاص داده بودند. رشد مهاجرت در جهان طی دهه‌های گذشته یک روند پایدار و تدریجی بوده است: از حدود ۹۰ میلیون نفر در سال ۱۹۶۰ به حدود ۲۴۷ میلیون نفر در سال ۲۰۱۵.

مهاجران داوطلب و اجباری

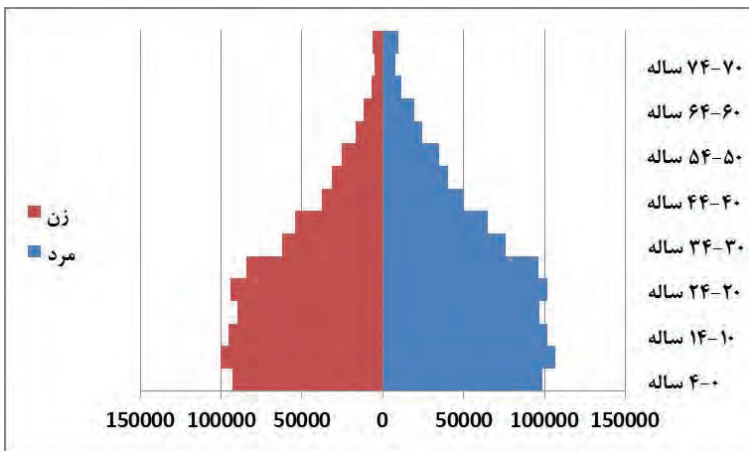
در یک دسته‌بندی کلی مهاجران جهان براساس نوع مهاجرتشان به دو دسته مهاجران داوطلب و اجباری تقسیم می‌شوند. مهاجران داوطلب کسانی هستند که برای مهاجرت از پیش برنامه‌ریزی می‌کنند. زبان کشور مقصد را

مناطق متنوعه جهت اسکان و اشتغال اتباع افغانستانی در ایران (مناطق قرمز رنگ)

در سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ سازمان ملی آمار ایران برای نخستین بار در تاریخ سرشماری ایران اطلاعات آماری اتباع غیرایرانی نیز منتشر شد.

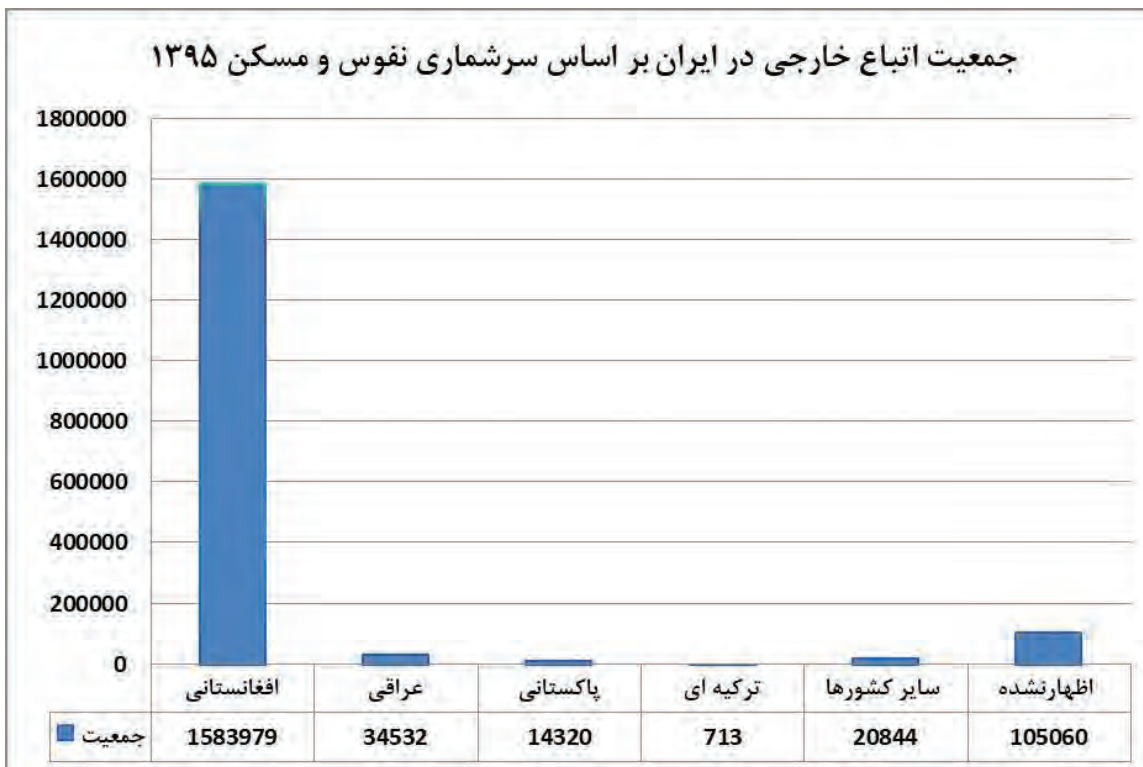
بر اساس آمار درگاه ملی آمار ایران در سال

هرم سنی اتباع غیرایرانی بر اساس آمارهای درگاه ملی آمار ایران

۱۳۹۵ جمعیت کل ایران ۷۹۹۲۶۲۷۰ نفر بود. از این تعداد ۷۸۱۶۶۸۲۲ نفر (۹۷.۷۹ درصد) تابعیت ایرانی داشتند، ۱۶۵۴۳۸۸ نفر تابعیت غیرایرانی داشتند (۲.۰۷ درصد) و ۱۰۵۰۶۰ نفر (۰.۱۳ درصد) تابعیت خود را اظهار نکرده بودند. تعداد مهاجران با ملیت‌های مختلف در ایران به شرح زیر است:

افغانستان = ۱۵۸۲۹۷۹ نفر (۱.۹۸ درصد از جمعیت کل ایران - ۹۵،۷۴۴ درصد از جمعیت مهاجران ساکن ایران)
عراق = ۲۴۵۲۲ نفر (۰.۰۴۳ درصد از جمعیت کل ایران - ۲۰.۸۷ درصد از جمعیت مهاجران ساکن ایران)

پاکستان = ۴۳۲۰ نفر (۰.۱۸ درصد از جمعیت کل ایران - ۰.۸۶۶ درصد از جمعیت مهاجران ساکن ایران)
ترکیه = ۷۱۳ نفر (۰.۰۱ درصد از جمعیت کل ایران - ۰.۰۴۲ درصد از جمعیت مهاجران ساکن ایران)

سایر کشورها = ۲۰۸۴۴ نفر (۰.۰۲۶ درصد از جمعیت کل ایران - ۱.۲۶۰ درصد از جمعیت مهاجران ساکن ایران)

استان‌های مختلف ایران میزبان جمعیت‌های متفاوتی از مهاجران هستند. ۶ استان زیر، استان‌هایی هستند که میزبان بیشتر جمعیت مهاجران ملیت‌های گوناگون هستند:

تهران (۵۲۵۰۳۳ مهاجر)
خراسان رضوی (۲۳۲۶۷۱ مهاجر)
اصفهان (۱۸۶۳۹۰ مهاجر)
کرمان (۱۲۶۰۰۶ مهاجر)
قم (۱۲۰۰۲۸ مهاجر)

این در حالی است که مناطق زیادی از ایران برای مهاجران افغانستانی که اکثریت مهاجران در ایران را تشکیل می‌دهند، ممنوعه است.

طبقه‌های مختلف سنی در بین ۳۸۸،۶۵۴،۱ نفر اتباع غیرایرانی اعلام‌شده از سوی سازمان ملی آمار ایران به شرح زیر است:

۷۵۱۶۶۳ نفر از جمعیت اتباع غیرایرانی ساکن در ایران زیر ۱۹ سال دارند. (این جمعیت برابر با ۴۵،۴۳۲ درصد از جمعیت کل اتباع غیرایرانی است.)

۸۶۳۳۹۸ نفر از جمعیت در سن کار (بین ۱۹ تا ۶۴ ساله) هستند که برابر با ۵۲،۱۹ درصد از جمعیت کل اتباع غیرایرانی است.

۳۹۳۲۷ نفر از جمعیت اتباع غیرایرانی در سن بالای ۶۴ سال (کهنسال و از کار افتاده) هستند که فقط ۲،۳۸ درصد از جمعیت آنها را شامل می‌شود.

به طور کلی در میان اتباع غیرایرانی تعداد مردان از زنان بیشتر است: ۵۳.۵ درصد از جمعیت اتباع خارجی مرد و ۴۶.۵ درصدشان زن هستند.

مجموع این آمارها نشان‌دهنده آن است که بیش از ۹۷ درصد از جمعیت اتباع غیرایرانی حاضر در ایران یا مولد اقتصادی هستند و یا در آینده‌ای نچندان دور به سن کار می‌رسند.

بعد از فرمان تاریخی مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۴ مبنی بر این که همه کودکان افغانستانی، چه آنها که دارای شرایط قانونی حضور در ایران هستند و چه آنها که مدارک قانونی حضور در ایران را ندارند، باید در مدارس ثبت‌نام شوند، تعداد دانش‌آموزان افغانستانی در مدارس ایران افزایش چشمگیری پیدا کرد؛ به گونه‌ای که در حال حاضر حدود ۴۰۰ هزار نفر از کودکان افغانستانی در مدارس ایران مشغول به تحصیل هستند. البته مسائل مربوط به ادغام و هویت این کودکان در جامعه ایران در حال بحرانی شدن است. این کودکان در ایران متولد شده‌اند، در مدارس ایران تحصیل می‌کنند، در موارد زیادی مادری ایرانی دارند و در یک کلام ریشه‌های هویتی و فرهنگی‌شان ایرانی است، اما ایرانی به حساب نمی‌آیند و در تمام سال‌های کودکی و نوجوانی‌شان که سازنده شخصیت آنان در دوران بزرگسالی است، هویتی دوگانه آنان را آزار می‌دهد و با وجود تمام سرمایه‌گذاری‌ها و امکاناتی که کشور ایران برای آنان فراهم می‌کند، با ایران و ایرانیان بیگانه می‌شوند.

ایران همگام با روندهای جهانی با پدیده مهاجرت روبه‌رو است. جمعیت قابل ملاحظه‌ای از ساکنان کشور ایران را مهاجران تشکیل می‌دهند. کشورهای مختلف جهان سعی بر پذیرش و ادغام مهاجران در جامعه خود دارند. آنها سعی می‌کنند تا جای ممکن شرایط زندگی و قوانین مربوط به مهاجران را تسهیل کنند تا بتوانند از ظرفیت‌های آنان برای رشد و اعتلای کشور خود کمال بهره را ببرند و شرایط زندگی را برای تک‌تک ساکنان کشورشان (چه ساکنان بومی و چه مهاجران) بهبود ببخشند. به نظر می‌رسد ایران نیز ناگزیر از چنین رویکردی است و هرگونه تأخیر در بهبود قوانین مربوط به مهاجران در عرصه‌های گوناگون زندگی‌شان تنها ضرر و زیان به منافع و افزایش هزینه‌های کشور است.

پی‌نوشت‌ها:

- https://www.mckinsey.com/global-themes/employment-and-growth/global-migrations-impact-and-opportunity
- International Organization for Migration
- https://www.iom.int/world-migration